

ЕМАНУИЛ ПОПДИМИТРОВ И КОНСТАНТИН БАЛМОНТ

Димитър Танев

Творческата зрелост на Емануил Попдимитров — един незаслужено непопулярен представител на националната ни поезия — е свързана с 20-те и 30-те години на нашия век, един бурен и паметен период от новата общественно-политическа история на България. Както е известно, трите последователни войни: Балканска, Междусъюзническа и Първа световна, победата и въздействието на Октомврийската социалистическа революция в Русия, Владейското войнишко въстание през 1918 г., Септемврийското антифашистко въстание от 1923 г., политическият терор и икономическата криза дават пряко и чувствително отражение върху идейно-гражданските позиции и естетическите търсения на поета. Нежен лирик-романтик, един от ревностните български „символисти“, Ем. Попдимитров постепенно, но решително се насочва към по-остра социална проблематика, към реалистично поетично творчество. Той е измежду първите български творци, скъсали с безплоднието на абстрактното изкуство, с политическата и гражданската индиферентност. Поеми и стихотворения като „В страната на розите“, „Чернозем“, „Народ“, „Русия“, „Работник“, редица статии показват близостта на автора до земята, природата, човека, до съвременната му тревожна действителност, до мощния народен колектив.

Съобразно със задачата, която сме си поставили, не ще е безполезно да напомним, че Ем. Попдимитров е учил в София, Белград, Монпелие (Франция), Фрибург (Швейцария). Получава образование и квалификация по педагогика, философия и руска филология. Учителствувал е в различни градове на страната. От 1923 г. е преподавател по сравнителна литературна история в Софийския университет. Той сам е редактирал и издал произведенията си в 15 тома: лирика, поеми (епични и драматични), белетристика, драми, литературно-философски статии.

* * *

В личния архив на поета, съхранен в Софийската народна библиотека, са събрани редица документи и материали, разкриващи многостранните връзки на твореца, педагога и културния деец Ем. Попдимитров с учени, писатели, журналисти и общественици от различни страни. Владеенето на няколко езика, честите пътувания в чужбина и творческата известност на писателя извън страната подпомагат и укрепват тези лични и литературни познатства.

Особено близка дружба свързва българския поет с руския му събрат К. Балмонт — виртуоз на стиха, един от създателите на руския и европейския символизъм. Ем. Попдимитров открито го счита за свой пример в поетическото поприще. Запазени са чернови на няколко негови писма до Балмонт. Ще предадем тук изцяло текста на три от тях, по наше мнение най-добре изясняващи взаимоотношенията и сътрудничеството между двамата единомислещи поети.

Черновата на първото писмо носи дата 9. VI. 1929 г. То е непосредствен и възторжен израз на наскоро приключилото гостуване на Балмонт в България и по-специално у

самия поет. Писмото показва дълбокото уважение на българския поет към личността и творческото дело на неговия колега и приятел. Ето впрочем и неговия текст:

Дълго след Вашето заминаване в душите на всички остана една празнина, както бива тъмно за погледа, след като сме гледали продължително върху някой светъл източник.

Вие дойдохте внезапно и след кратко пребиваване между нас се оттеглихте. И ние почувствувахме една неизказана самотност. Но затова сега ни остава красивата утеха за спомена, че Вие все пак бяхте между нас!

Отдавна очаквах вести от Вас, за да зная, че отново сте се установили на мястото, където в тишина ще започнете подвижничеството на¹ мирен труд. Писмото, което бяхте отпратили до г-н Н. Балабанов, и до ден днешен нямах възможност да го видя. Надявам се, че сега сте вече в стаята, отредена за любима работа. Аз не Ви се обадох досега, защото исках да Ви съобщя, както бях обещал, да направя това, след като държа една лекция върху моите впечатления от запознаването и близостта ми с Вас. Това направих в последния час на моите лекции в университета на 7.VI. Впечатлението върху студентите беше много силно — имаше там и² които останаха особено възхитени.

Получих Вашите прекрасни бележки.³ Прилагам Ви в особена пратка превода на същите във в. „Лъч“ и извадки на френския „“⁴. Изпращам Ви също и исканата „“, с надпис от⁵ автор. Умолявам Ви същевременно с това, когато имате нужда от известни пособия и книги, да ми съобщите, за да Ви ги изпратя. А така също бъдете любезни да ми изпратите някои от обещаните Ваши сборки стихове (за превод) или каквото имате възможност и което намерите за добре.

Пишейки Ви писмото, аз и сега още преживявам незабравимите часове.⁶ когато вечер Вие ни четяхте Вашите светли творения.⁷ Още се лее в слуха ми мелодията на дивните стихове, когато.⁸ у Вас стават едно и когато се вижда доколко Вие сте поет и само поет!

След Вашето заминаване животът у нас пое пак своя прозаичен ход, но забелязвам, че в душите на всички е останало впечатление като от полет, от една лъчезарна звезда. Дано бъдем щастливи да Ви видим отново! Мили и топли привети от мен и жена ми на Вашата незабравима. и благородна жена и другарска душа — Елена.⁹ на Вашата дъщеря, прекрасната Мирра Балмонт, макар и непозната за мен. А сега сърдечна благодарност Вам за ценното посещение, което направихте на нашата страна, за доверие, което оказахте към мен.¹⁰ братска любов, която ни свързва навеки.

Винаги Ваш: Емануил

P. S. Ако обича госпожа Елена, нека ми напише литовската песен на славея и Вашия превод. Вие, ако е удобно, може да ми съобщите какви планове имате или какво възнамерявате относно превода от български.¹¹ за да Ви услужим, където и с как-

¹ Многооточията тук и нататък означават неразчетени думи или части от изречения.

² „Руски“ или „руснаци“ (не е ясно).

³ Цялата следваща половина от това дълго изречение не се разчита. Правени са ред поправки; подчеркът става все по-припрян и нечетлив.

⁴ Вероятно неясната дума тук е „самия“ („ . . . с надпис от с а м и я автор“).

⁵ Първоначално е било писано „минути“.

⁶ Първоначално е било писано „стихове“.

⁷ Нечетлива е цялата следваща част от фразата.

⁸ В скоби са дадени някакви допълнения към името.

⁹ Не може да се разчете следващата част от фразата.

¹⁰ Първоначално е било писано „народна поезия“, но после е задраскан този израз.

вото трябва, по издаване на трудовете Ви. Сбирката от Ваши стихове в превод на български надявам се да излезе.¹¹ през м. септември, нашия литературен сезон.

Тъкмо свърших писмото, получих и в-к „“¹² новости“ с Вашите хубави преводи на български народни песни.

9. VI. 1929

София

Черновата на *второто* писмо на Ем. Попдимитров до Балмонт има следното съдържание:

Скъпи учителю,

Мили Константин Дмитриевич,

Преди всичко извинявайте, че не Ви писах навреме. Отлагах до днес, защото нямаше какво да Ви съобща радостно. Но това не значи, че аз не бях в едно непрекъснато общуване с Вас. Почти през ден се получаваха вестници с Ваша статия, а на два пъти и писма. Едното от 16 юни с прелестната и твърде ласкава за мен статия от моя учител и второто — със статията „На висотях“¹³ от 24 юни. Във всяка статия Вие изказвахте и по някоя нова бележка за нас и лично за мене, разкривайки това, което е тайна у поета, и привързвайки все повече и повече човека към Вас. Вашата статия излезе в превод на френски, доколкото беше възможно за мене в „“, 21 юли, а на български — заедно с Вашия гениален превод на стихотворението „Буря“ във в. „Мир“, 4 юли. Впечатлението у четците беше неопишимо, а и за цялата статия ми говореха, че съм „носен на щит, както в древни времена“. Благодаря Ви сърдечно! Изпращам Ви и двата вестника преводи. Втората статия също ще излезе скоро в български превод и своевременно ще Ви я изпратя. Получих от редакцията.¹⁴ Аз осъдих редакцията за безцеремонното ѝ отнасяне към Вашия труд. Тая статия ще бъде преведена изцяло и отпечатана в някое списание.

След Вашето освежително за нас престояване тук всички почувствувахме подем за работа.¹⁵ но понеже нещата, които съм започнал, не са завършени, не искам и да говоря за тях. Всички са се почувствували щастливи и радостни от запознаването си с Вас. Коста Георгиев дава една малка бележка в „Архив на мини Перник“ за Вашето посещение на мината. Той ме моли да Ви предам най-сърдечните му привети. Изпращам Ви и книгата с неговата бележка. Поздравява Ви топло и сърдечно Никола Балабанов и госпожа Катя Балабанова. Поздравява Ви също и С. С. Бобчев, като Ви благодари сърдечно.¹⁶ Господин.¹⁷ не е тука, а с г-н Федоров се виждаме отвреме-навреме.¹⁸

А сега нежни привети, любими учителю, от мене и госпожа Димитрова на Вас и милата госпожа Елена Константиновна. Бъдете здрави!

8. VII. 1929

София

Винаги Ваш: Емануил

¹¹ Въмъкнат е в скоби изразът „до ваканцията“, но това придава някаква неяснота на цялата фраза.

¹² Вероятно първата съставка на заглавието е „Последные. . .“

¹³ Втората съставка на заглавието не се чете.

¹⁴ Следва цял пасаж, от който се разчитат само отделни думи, без да се получи цялостен смисъл.

¹⁵ Следващият отрязък от изречението не може да се разчете.

¹⁶ Не е ясно благодарността от какво е предизвикана.

¹⁷ Вписано е някакво руско фамилно име.

¹⁸ Следва нечетлив пасаж.

По-надолу предаваме съдържанието на друго, *трето* писмо, може би най-значително като източник за нравствена и творческа характеристика на поета, общественика и човека Ем. Попдимитров.

10. XII. 1929

Скъпи учителю,

Никакво извинение не мога да намеря за моето дълго мълчание. Напълно заслужавам оня упрек, който ми отправяте в последното си писмо. Само с едно не съм съгласен с Вас — че в България са Ви забравили и че не чувствуват нужда от Вас. Не само че чувствувате нужда от Вас, но сме Ви все така задължени, че никога не можем да Ви се отплатим. И ако толкова много време мълчах, една от причините беше и тая — правех опити да може да Ви се подпомогне в нещо от наша страна, и за голямо съжаление работите в България и в международно отношение така се сложиха, че нищо не може да се направи — за голям наш срам! Обществениите среди са обхванати от паника, повдигна се страшният въпрос за репарации, настана остра икономическа криза, поведоха се нещастни преговори по „мъртва зона“ на западната ни граница с Югославия и всичко това се отрази върху живота на страната. Но защо да Ви разправам това, когато не можахме в нищо да Ви бъдем полезни. Аз съм бил болен за известно време и почти с нищо не се занимавах. Сега съм, разбира се, здрав и на работа. В университета минават между другото и курс по нова българска лирика, дето между руското влияние върху нея Вам е определено най-видното място.

Получените през разни времена Ваши работи: „Вчера, сегодня и завтра“, „...“, ¹⁹ „Россия и славянство“, „Фалеас Лебег“ („Посл. новости“), са преведени и скоро ще се печатат. Но особено много ми се харесват пламенният „Химн...“ ²⁰ („Балтийския Альманах“) от Людас Чира и божествените Ваши: „Звезда вечерняя“ и „...“ ²¹

Получих последната Ви картичка, в която ми съобщавате, че сте започнали да четете моята книга и че имате намерение да пишете за нея и да преведете няколко къса. Трогателно е Вашето отношение към по-малкия Ви брат и все по-съвестно ми става, че не можах да направя нищо особено за Вас. Великолепният спомен за Вашето гостуване у нас буди в мене и радост, и тъга, подобно на слънце, което залязва зад океана, но което все пак обещава да се завърне сутринта от Изток.

От изпратените работи и от духа, в който са написани, аз чувствавам, че бодростта няма да Ви напусне и с ююшеска пламенност Вие ще продължите своята мисия на... ²² в поезията.

Особено ми се харесва Вашият намек в статията „Фалеас Лебег“ за едно ново възраждане на европейския дух под влияние на неподправения славянски жив източник на духа, намерил израз особено в народната песен. Сам аз приготвях за Вас един ръкопис от най-хубавите български народни песни на любовта и скоро ще Ви го изпратя.

Непосредствено след писмото ще получите и исканите книги. И Ви моля да не ми се сърдите за дългото забавяне. Бях занят между другото и с обществени работи, които ме отвлечаха от любимите занятия. Но сега съм вече свободен и принадлежа на себе си. Сърдечни поздравии от всички Ваши почитатели в България, от г-н Н. Балабанов, който беше в отпуск, а сега отново се завръща на поста си в Министерството на народното просвещение. Феодоров виждам рядко. Как живеете, как е милата госпожа Елена Константиновна? Все така ли е будна и бдяща спътница в трудния земен път на поета? Мили

¹⁹ Заглавието не се чете.

²⁰ Не се разчита втората съставка от заглавието.

²¹ Заглавието не се чете.

²² Употребената тук дума навярно е „венценосец“.

привет и на двама ви. Привет и от децата и жена ми. Малката Лилияна често си спомня за Вас и ме пита: „Ще дойде ли пак. с хубавите коси? . . .

Ваш Емануил

Запазени са още няколко чернови от писма на Ем. Попдимитров до Балмонт: от 9. IV. 1930 г., от 3. XII. 1931 г., от 12. X. 1932 г. и от 7. I. 1935 г. Всички те, особено последните две, са крайно печетливи. Все пак от онова, което може да се долови, се чувства същото топло и сърдечно отношение към приятеля и съратника Константин Балмонт. Тук отново се дават сведения за творческите планове, за получени и изпратени творби и други материали, за обща познати, отправят се благодарности и пожелания.